

50. Et ait ad illum Jesus: Nolite prohibere: qui enim non est adversum vos, pro vobis est.

51. Factum est autem dum compleretur dies assumptionis ejus, et ipse faciem suam firmavit, ut iret in Jerusalem.

52. Et misit nuntios ante conspectum suum: et euntes intraverunt in civitatem Samaritanorum, ut pararent illi.

53. Et non receperunt eum, quia facies ejus erat euntes in Jerusalem.

54. Cum vidissent autem discipuli ejus Jacobus et Joannes, dixerunt: Domine, vis dicimus ut ignis descendat de caelo, et consumat illos?

55. Et conversus increpavit illos, dicens: Nescitis cujus spiritus estis.

56. Filius hominis non venit animas perdere, sed salvare. Et abierunt in aliud castellum.

57. Factum est autem, ambulantibus illis in via, dixit quidam ad illum: Sequar te quocumque ieris.

58. Dixit illi Jesus: Vulpes foras habent, et volucres caeli nidus: Filius autem hominis non habet ubi caput reclinet.

59. Ait autem ad alterum: Sequere me. Ille autem dixit: Domine, permittit mihi primum ire, et sepelire patrem meum.

60. Dixitque ei Jesus: Sine ut mortui sepeliant mortuos suos; tu autem vade, et annuntia regnum Dei?

61. Et ait alter: Sequar te, Domine, sed permittit mihi primum reverti ad domum meam.

62. Ait ad illum Jesus: Nemo mittens manum suam ad aratrum, et respiciens retrò, aptus est regno Dei.

COMMENTARIA.

VERS. 1.—APOSTOLIS. Græcè, discipulis, et addunt Græca pleraque exemplaria, suis. Syrus tantum habet, *duodecim suis*.

VIRTUTEM ET POTESTATEM: potestatem et auctoritatem; imperium et jus agendi, conjunctum virtuti ipsi effectu: nam apud Deum conjuncta sunt potestas et facultas.

SUPER, in, OMNIA DÆMONIA, omne genus dæmoniorum. Non tamen absolutam potestatem accipiunt, ut illis quilibet cum dæmonibus agere liceat pro arbitrio, sed, quod Matthæus addit, ut *expellerent eos*, ut ne intelligeres delisse potestatem qualem habent ipsi immundi spiritus. Sensus est igitur delisse cum potestate ejiciendi dæmones.

LANGORES, morbos. Dominum se Patri æqualem declaravit, quando non tantum habuit ipse, verum etiam aliis dedit, hujusmodi facultatem. Ceterum non dedit illis virtutem intrinsicam seu inherentem ad hæc præstandum, qualem habuit ipse; sed auctoritatem dedit, cui ipse virtute sibi inherente assisteret et ne esset inanis. Solent monarchæ legatis suis ea addere, quæ ipsis auctoritatem apud illos conciliant ad quæ mittuntur. Quia ergo inter homines nullo ferè loco erant discipuli isti, legatio autem quam illis injungebat Christus divina erat; deinde, cum

50. Jésus lui dit: Ne l'en empêchez point, car celui qui n'est pas contre vous, est pour vous.

51. Lorsque le temps auquel il devait être enlevé du monde était près de s'accomplir, il se mit en chemin avec un visage assuré, pour aller à Jérusalem.

52. Et il envoya devant lui des gens qui, étant partis, entrèrent dans un bourg des Samaritains, pour lui préparer ce qui était nécessaire.

53. Mais ceux de ce lieu ne voulurent point le recevoir, parce qu'il paraissait qu'il allait à Jérusalem.

54. Ce que voyant Jacques et Jean ses disciples, ils lui dirent: Seigneur voulez-vous que nous commandions que le feu du ciel descende, et qu'il les consume?

55. Mais Jésus se retournant, les reprit, en leur disant: Vous ne savez à quel esprit vous appartenez.

56. Le Fils de l'homme n'est pas venu pour perdre les hommes, mais pour les sauver. Ils s'en allèrent dans un autre bourg.

57. Comme ils étaient en chemin, un homme lui dit: Seigneur, je vous suivrai partout où vous irez.

58. Jésus lui répondit: Les renards ont leurs tanières, et les oiseaux du ciel leurs nids; mais le Fils de l'homme n'a pas où reposer sa tête.

59. Mais Jésus dit à un autre: Suivez-moi; et il lui répondit: Seigneur, permettez-moi d'aller auparavant ensevelir mon père.

60. Jésus lui répartit: Laissez aux morts le soin d'ensevelir leurs morts; mais pour vous, allez annoncer le royaume de Dieu.

61. Un autre aussi lui dit: Seigneur, je vous suivrai, mais permettez-moi de disposer auparavant de ce que j'ai dans ma maison.

62. Jésus lui répondit: Quiconque ayant mis la main à la charrue regarde derrière soi, n'est point propre au royaume des cieux.

neque ingenio neque facultatè pollerent, rei autem excellentiæ et novitas requirerent plus quàm humanas dotes; ne dasset auctoritas, spiritus eos potentia ornavit, instruit celestis potentie insignibus, quæ fidem ac reverentiam apud populum conciliarent; sigilla eis auctoritatis divinæ tradidit, nempe miraculorum efficiendorum facultatem (quo modo et cum Mose veteris legis præcone egerat Deus, Exodi 4); verum non hujusmodi miraculorum, quæ ipsos redderent formidabiles, sed quæ convenirent cum legatione ipsæ, quæ de humane nature restitutione et perfectione, deque æternâ salute erat, quò beneficiæ morborum corporaliū sanatione, alioerent rudes ad ea quæ essent animi: sic enim et ipse Christus negotium instituebat.

VERS. 2.—MISIT, emisit, sive potius emandavit. Siquidem id est propriè ἀποστέλλειν, cum mandatis emittere, à quo verbo dicti sunt apostoli. Hic apostoli, nuper electi quò ad id muneris se præpararent, Marci 5, v. 14, et Luc. 6, v. 13 (nam Matthæus non electionem, sed missionem solam describit) mittuntur ad præsentem functionem, jubenturque se ad opus accingere. Prius ergo destinabantur in spem futuri laboris: nunc horam venisse Christus denuntiat, quâ manus operi admoveant. Hactenus Jesus per se solus

Evangelium prædicaverat, duodecim apostolos interm variis modis formans atque instituens, velut post acceptum Spiritum sanctum in prædicandi munus successuros. Verum ut ipsi interim quoque specimen aliquid sui darent in tanti muneris functionem, et vivo adhuc magistro sui periculum facerent, misit illos ut leviori palæstrâ in Judæa se exercitarent; interim hæc apostolorum discursione et Evangelii promulgatione effectum est, ne aliquis in Judæa posset ignorantiam adventus Christi prætexere.

REGNUM DEI. Hoc illud idem est regnum, quod Matthæus dicit *regnum caelorum*, nempe, ut scirent Judæi, primum, se divinitus resitui, non hominum beneficio; deinde, felicem fore ipsorum sub Deo regestatum; tertio, non terrenam ac caducam felicitatem ipsis promitti, sed coelestem et nunquam finiendam. Sed de his jam egimus supra.

INFIRMOS, ægrotos.

VERS. 5.—IN VIA, Græcè, in viam, ad iter, id est, cujusmodi gestare solent, qui aliquò proficiscuntur, nec sunt pecuniâ instructi.

NEQUE VIRGAM, Græcè, neque virgas, quanquam in aliis Græcis libris est numerus singularis, ut Latine, cui etiam favere videntur Græci tractatores. In virgâ discrepare videntur evangelistæ: nam quæ apud Marcum permittitur, apud Matthæum et Lucam negatur. Verum variè acceperunt evangelistæ virgam, Matthæus et Lucas, armorum loco; Marcus, scipionis sive baculi, qui viatores sustinet ac levat, itinerisque laborem alleviat; utilis etiam est ad trajicienda flumina quæ vadari possunt, et ad lamas atque alia difficilia loca saltu superanda. Non enim voluit Christus professionem apostolis esse onerosiorem, quin expeditiorem. Ad iter verò faciendum, gestandi baculi morem fuisse antiquitibus, constat; unde meminit Scriptura virgæ Moysi, Exodi 4, v. 2, et baculi Eliæ, 4 Reg. 4, v. 29; et Gen. 32, v. 10, Jacob ait: *In baculo meo transivi Jordanem istum*: quibus verbis fatetur se vacuum nullisque cum divitis venisse in Syriam: est enim virga viatorum pauperum ac nudorum signum, cum alii equès curruve incedere soleant, aut pedes arma gestare. Luc. 22, gladium opponere videtur virgæ olim à se prohibita: nam est virga quæ te adversus hostes defendas, aut eos etiam invadas; de quâ legis: *Reges eos in virgâ ferretis*, psalmi 2, v. 9. Et: *Contrivit Dominus baculum impiorum, virgam dominantium*, etc., Isa. 14, v. 5. Armorum autem usus is non convenit, qui divinæ tutelæ præcones testesque sunt. Mandatorum istorum, quibus Christus hoc capite instruit apostolos suos, quædam pertinent ad solam hæc particularem apostolorum in Judæam legationem, ut illud de non intrando civitates gentium ad Samaritanorum; quædam ad solam generalem illorum in universam terrarum orbem legationem, ut illa quæ de persecutionibus loquuntur. Occasione enim presentis hujus et particularis legationis, instruit eos, quo modo et in futurâ illâ generali ac graviore, ad quam hæc particulari formabantur, ipsos se gerere oportebit. Quædam peri-

nent ad utramque legationem, et hæc particularem, et futuram illam generalem, ut pleraque omnia; quæ primum quidem de hæc particulari, de quâ sermo instituitur, deinde verò et de universali, vel eadem et major ratio militat, intelligenda veniunt. Inter hæc numeranda sunt ea quæ de non tollendis impedimentis agunt, quæ tamen aliter à Salvatore intellecta et præcepta videntur in hæc particularem, aliter in futuram illam generalem. Ad hæc enim professionem præcisè voluit apostolos suos accingi Christus, absque omni pecuniâ, viatico et sarcinis; id quò docemur ex verbis ejus in ultimâ coenâ, Luc. 22, v. 35, ubi de præteritâ hæc missione loquens ait: *Quando misi vos sine sacco et perâ et calceamentis, nunquid aliquid defuit vobis?* Quòd autem non præcisè et juxta litteram hoc semper præcepit apostolis suis, præter hoc quòd eadem illa secundum Lucam verba non obscurè indicent, manifestum ex eo est, quòd neque apostoli, 1 Thessal. 2, v. 9; 2 Timoth. 4, v. 15; 1 Cor. 9, v. 5; neque Christus ipse, Luc. 8, v. 3; Joan. 15, v. 29; hoc semper observarunt, qui et loculos habuerunt, et mulieres sorores à quibus alerentur ac curarentur circumdixerunt. Relata igitur hæc de impeditis præcepta, ad perpetuum apostolorum officium (ut referenda etiam sunt), intelligenda sunt vetare studiosam de his rebus necessitatis prospectiorem, quæ vel impediri possit Evangelii prædicatio, vel minuti ministerii evangelicæ auctoritas, vel non tale exemplum contemptiōnis rerum terrenarum præberi, quæ præberi congruum est à præconibus regni caelorum. Atque hoc est quòd veteres Patres volunt, quando hæc tanquam perpetua præcepta interpretantur. Nam et hæc respicit Christus, apostolos suos hæc vice omninò nudos de industria abs se emittens, ut non modò nullis impedimentis retardarentur, quos vult totos vacantes delegatæ functioni intra paucos dies Judæam lustrare et statim ad se reverti; sed etiam, quædam divinæ Providentiæ, curam generatis fidelium verbi præconum, quasi degustatione, ad futuram illam in universum terrarum orbem legationem præparetur: quò pendere discant totâ fiducia de providentiâ Dei, et scient, etiam si nihil aliquando adsit eorum quibus presentis vitæ opus est, quinimò immincant hostilia et adversa omnia, non eis defuturam principis Christi, à quo legati missi sunt, prospectiorem, modò graviter et sincerè munus obent suum; itaque abierunt semper anxiam et diffidentem, imò omnem rerum necessarium sollicitudinem, quæ prædicationis negotium impeditur.

Idcirco enim querit ex ipsis postremo secum coenantiibus quòd mox recitavimus: *Quando misi vos sine sacco et perâ et calceamentis, nunquid aliquid defuit vobis?* ut illi dicerant: *Nihil. Dixit ergo eis: Sed nunc, etc.* Ex quibus verbis primum patet præceptionem illam nudè intellectam fuisse temporariam; deinde, ad hoc institutam fuisse, ut discipuli experirentur quò dictum est, esse Christo Domino operarium à se in opus missorum curam, idque experti non distinerentur sollicitudine de rebus ad vitam ne-

cessariis quando Evangelii divulgandi causâ mundus esset obeundus; hic scopus fuit omnium.

NEQUE PERAM, vobis comparate. Peram viatoriam intelligit, quâ panem et aliquid obsonii gestare viatores solent; sub quâ intelligit et poculum viatorum, quo vinum. Continentes accipiendum est pro contento.

NEQUE DIAS TUNICAS, id est, tunicas mutatorias, quarum altera in itinere, altera in locis ubi hæretis, utamini, vel plures tunicas quam in præsentem usum sit necessarium. Sub tunica autem, et cætera vestimentorum genera, vetat assumi mutatoria; aut certè tunicam pro quovis vestimenti genere accipit. DIAS, *diâ diâ*, binas singuli; nam particula *diâ* distributionem declarat hoc loco; deerat autem in Octavo codice. DIAS sive binas, nempe, unam indutam, alteram in sarcinis; unam necessariam, alteram superfluam.

HABEATIS, *habe* habere; id est, *habe*, enallage Græcis familiaris; quanvis satis dura sit hoc loco, cum præcedat *accipere*, et *habere* subsequatur. Itaque in quodam codice scriptum erat *habere*, in alio vero simpliciter, *habere diâ diâ* *χρῆματα*, ita scilicet, ut *accipere* repetatur *ἀπὸ τοῦ καυῶ*.

VERB. 4. — INTRAVERITIS, scilicet divertendi seu hospitandi causâ.

IBI MANETE, hospitamini apud illum, dignum scilicet quem inveneritis, non mutantes hospitium, quasi vel leve sitis, vel appetentes mense lautioris, cuiuscumque ordinis facultative sit hospes; sed contenti fis que vobis ille ministraverit, utimini iis parcissimè summoque cum temperantia exemplo, ne videamini vestra commoda quaerere potius quam aliorum.

NE EXEATIS, Græcè et Syriacè omittitur negatio: que Hebraica dicendi est forma, quasi dicas, illic manete quando domi manendum fuerit, et inde exite quando domo exeundum fuerit, quamdiù scilicet in eo oppido hærendum putaveritis. Ceterum intelligi possit eadem esse sententia sive addatur sive omitatur negatio. Nam, omissâ negatione, jubet ut oppidum aut vicium relinquitur, ex eâ domo exeant in quam primum diverterint; quod priores evangelistæ dicunt: *Ibi manete donec exeatis*; additâ verò negatione, vetat ne ex eâ domo quam hospitii loco semel elegerint exeant ad quaerendum aliud hospitium. In summâ, prohibet ne hospitium mutant. Infra 10, v. 7, clarior dicit discipulis 70 quos similiter emitit: *Notite transire de domo in domum. Ne exeatis igitur, civitate illâ aut castello, donec Evangelii illi*

VERB. 4. — NE EXEATIS; alienum est enim, ut Ambrosius prædicatore regni celestis, cursitare per domos, et involtabilis hospitii jura mutare: nam levitatis vel appetentiae mense lautioris speciem habet, et hospes primus contristari aut offendi solet.

VERB. 5. — ETIAM PULVEREM PEDUM VESTRORUM EXCUTITE. Quod Augustinus, quasi 7 super Matth., juberi putat, vel ad contestationem terreni laboris, quem pro illis indanter susceperunt; vel ut ostenderent, usque adeo se ab ipsis ubi terreni lucri quaerere, ut etiam pulverem de terra eorum sibi non patenter adherere; quas duas rationes et Chrysost. tangit. Proximè tamen videtur hoc fieri in signum anathematis

vulgati negotium hortabitur aliò demigrare. Si longa alicubi mora trahenda esset, posset occurrere causa mutandi hospitii, ut, ne unus quispiam, præserim tenuioris fortunæ, nimium gravaretur; sed non faciliè mutandum est, ne hospitalis necessitudinis jura prædicatore regni caelorum violet, quod in Lucam ait Ambrosius.

VERB. 5. — PULVEREM PEDUM VESTRORUM, qui adhererit pedibus vestris ex domo illâ aut civitate. Signum et actionis genus longâ oratione significantius et efficacius, quo jussi sunt uti apostoli, quò significant, tantum abesse ut terreni commodi venandi gratiâ ipsos accesserint, ut nullo vel levissimo commodo, imò vel communissimâ re, eum ipsis qui Evangelium Dei rejiciunt, quippe maledictis, communicare velint. Jussi autem sunt uti hujusmodi protestatione, aut, ut ita dicamus, detestatione, partim ad terrorem istorum, partim ad consolationem sui. Ad consolationem nempe, ne frangerentur animis propter contemptum doctrinæ suæ, neve illis remoram afferret mundi ingratitude; hoc enim præcipue consilium Salvator habuit, sicuti respueretur eorum doctrinâ, justo ipsorum dolori et tadio solatium adhibere, ne in medio cursu fatiscerent, quin animosè despicentes omnem hominum contumaciam, per media obstacula constanter pergerent, ut qui Deo obsequentes ac placentes hominum favore non indigerent. Ad terrorem autem contemptiorum repulsorumque Evangelii jussi sunt apostoli hoc actionis genere uti, excussione pulveris in pedibus; quia anathematis signum est, maledictionis condemnationisque que incolas, adversus quos fit, maneat, ob quam nihil sibi velit apostoli cum ipsis esse commune, ne quâ fortè re communicantes, et maledictione communicent; idcirco enim solentur omnia hujusmodi hominum abominari. Porrò hic observandum est, nullum esse idoneum celestis doctrinæ magistrum, nisi qui sic affectus erit, ut ejus contemptu crucietur atque uratur; nam ut quis, hujusmodi execrationis formâ denuntiet horrendum exitium, quod eos manet qui oblatam salutis gratiam sua ingratitude respiciunt, fieri non potest, quin acerrimo doctrinæ, quam prædicat, asserendæ zelo flagret.

SUPRA, adversus, ILLOS, quo testamini illis nihil rerum nihilque a vobis queri aut desiderari, adeoque nihil vos velle vobis commune esse cum ipsis, quippe maledictioni jam proxinis. *Jam enim securis, etc.*, Matth. 5, v. 10.

matis ac maledictionis eorum, utpote cum quibus, velut maledictis, nec pulverem quidem velint habere commune. Hoc est enim quod ait, *etiam pulverem*, scilicet rem vilissimam et minimam, et quia Paulus et Barnabas ad litteram hoc observantes, Act. 15, v. 31, dicuntur excussisse pulverem in eos, id est, contra eos, manifestum est, hæc execrationem adhiberi, quemadmodum Marcus ait, in testimonio, et ut Lucas in testimonio supra illos, nempe rebellionis et condemnationis eorum, atque ita ad terrorem rebellionis: talis enim actio significatur et efficacior est, quam verba.

VERB. 6. — EGRESSI, scilicet ex eo loco quo erant cum Jesu, quando hæc mandata dabat. Porrò Matthæus silentio transit quid egerint apostoli acceptis hujusmodi à Christo mandatis: Marcus autem et Lucas referunt injunctam sibi provinciam promptè obisse; quin etiam eâ peractâ ad Christum esse reversos; infra, v. 10.

CIRCUMIRANT, peragrabant, obibant PER CASTELLA, singula castella seu vicos, scilicet terræ Israel. Matth. 10, v. 6.

EVANGELIZANTES, prædicantes penitentiam regnante eorum.

CURANTES, sanantes. Evangelium sanitarum miraculis astantes.

UBIQUE, in castellis omnibus ad quæ divertebant.

VERB. 7. — TETRARCHA, Galilææ, de quo supra 5, v. 1.

AB EO, Jesu, per se maxime, tum etiam per discipulos. SYRUS, in manu ejus, id est, operâ ejus.

HESITABAT, pendebat animi dubius, perplexus atque anceps consilii. SYRUS: *Mirabatur*. Mirum videtur posset jam demum à morte Joannis ab Herode audiri res gestas Jesu, quæ celebres erant etiam vivente Joanne, Matth. 11, v. 2, 5, nisi, quod Chrysostomus notat, consideretur crassa hujus, ut ferè principum, negligentia, quibus curæ non est quid viri virtute conspici prædicent, quo à vitis homines ad virtutem adducant; vel enim omnino non referuntur ea ad illos, ut quæ parvi faciunt, vel certè si referantur, audiunt oscitant, ita ut animum non adiciant. Certum præterea est Herodem hoc tempore bellis occupatum fuisse adversus Aretam regem, ulciscentem filie suæ repudium. Ad hæc. ante repudium istud et bellum Romanum fuisse profectum testatur Josephus, libro 18 Antiqu., cap. 2. Ceterum eâ tandem celebritate inclaruit nomen Jesu, ut vi in Herodis aulam irruerit, illamque ita penetraverit, ut turbavit universam, nec ultra potuerit tyrannum latere. Hoc igitur eo consilio evangelistæ referant, ut sciamus non obscuram fuisse Evangelii prædicationem, sed regibus, tyrannis, et omni populo notam, ita ut nemo ignorantiam potuerit prætexere.

JOANNES. Aliorum primum fuit hæc sententia, eorum qui ante Joannis mortem Jesum non noverant, et eorum sententiam, quòd neminem nosset Joanne sanctiore, quòd eandem intelligeret esse Jesu quem fuerat Joannis doctrinam: *Pœnitentiam agite, etc.*; præcipue verò timere adductus quem commissi in

VERB. 8. — QUIA JOANNES SURREXIT A MORTUIS. Fides enim de resurrectione etiam apud Judæos erat, quævis informis ante Christi prædicationem. Unde quidam putant, hic per resurrectionem intelligi Pragmaticam metempsychosin, eò quod Joseph. dicit lib. 2 de Bello Jud. c. 7, Phariseos tradidisse, quòd anime honorum in alia migrarent corpora; sed intellexisse videtur alia corpora, quantum ad qualitatem, sicut et Christiani credunt. Unde idem Joseph., Pha-

joannem sceleris conscientia genuit; timore, inquam, ne aut gravibus reprehenderetur, aut vindictam dirinam, Joanne jam multò quàm antea forte, efficaciore et diviniore ex resurrectione redente experiretur, populo in se concitato alivise modis. Quemadmodum igitur trepidæ vacillant malæ conscientie, et, dum pessima quæque presumunt, ad quamlibet auram fluctantur, Sap. 17, v. 11; ita quòd metuit tyrannus facile concipit, crediditque id quod timet, et perturbatus, consilii capiendi causâ, confert rem cum ministris familiaribus suis, ut refert Matthæus.

SURREXIT. Quemadmodum cadere dicitur qui moritur, ita surgere qui reviviscit.

A MORTUIS, inter quos erat, e quorum numero erat, phrasid sacra Scripturæ familiaris. Vix menses aliquot præterierat ex quo interfecerat Joannem, et tamen resurrexerat cum arbitrari; erat enim Judæorum de resurrectione scientiâ rudis admodum quæ ante Joannem et Jesum non perinde clarè docta fuerat. Joannis porrò sanctitati hoc tribui cum aliis Herodes, quòd statim à morte redierit ad vitam. Testatur enim Josephus Phariseorum fuisse opinionem animis honorum facilem esse ad vitam reditum, libro 18 Antiqu., cap. 2. Intelligebat ergo Herodes quòd anima Joannis redire potuisset in corpus nuper occidit, faciei lineamentis vocisque sono tanta rerum mutatione variatis.

VERB. 8. — ELIAS. Ex personæ gravitate, prædicationis libertate, et miraculorum famâ, interpretabantur eum esse Eliam, maxime cum Scripturis prophetarum accepisset Eliam rediturum, nec mortuum, sed raptum, Malach. 4, v. 5, 4 Regum 2, v. 11, 12.

PROPHETA UNUS DE ANTIQUIS, à morte rediit in vitam. Non certo nomine, sed verè tamen unum aliquem antiquissimorum illorum ac miraculis celeberrimorum prophetarum redivivum apparere credebant, eorum præsertim quibus florentibus maxime rerum mutationes à Deo parate fuerant. Cujusmodi Moses, Josue, Sannel, Jeremias, Isidore. Nam ut sibi persuaderent novum esse prophetam suæ ætatis, majora erant ea quæ gerebat ac patrabat, quàm ut permitteret invidia in æquales. Tantum igitur homines, ex miraculorum, virtutis, doctrinæ ac integritatis vite Jesu observatione, ascensit hactenus fuerant: quorum cum variæ sententiæ essent, nulla tamen ultra propheticam dignitatem processerat. Erant qui eò proferant ut Christum esse crederent (ut illi qui ipsi acclamaverant, *Fili David*), sed pauci, et quidem obscurè, nec sine errorum admixtione plurimorum; nam plerique, quominus ipsum crederent Christum,

risæorum sententiam tradens, 18 Antiquit. c. 2, dicit juxta Phariseos animabus bonis facilem esse ad vitam reditum; et Lucas, in Actis cap. 25, v. 8, aperte à Phariseis resurrectionem comitari. ELIAS, propter personæ gravitatem, reprehendendi libertatem, et operandi efficaciam. Eliam enim Judæi rediturum credebant. PROPHETA UNUS DE ANTIQUIS, cui sit similis, vel qui etiam resurrexerit à mortuis.

desiderabant in eo regie dignitatis splendorem, offensi ipsius humilitate. Nulli verò eò usque assurrexerant, ut aliquid humanà naturà prastantius de ipso sentirent.

VERS. 9. — ET AIT, variis populi opinionibus auditis.

AUDIO: q. d.: Joannes esse non potest, licet ea sit quorundam opinio. Ita locutus est Herodes apud alios quos noluit consocios esse timoris sui, non fortè cum Joanne adversus ipsum conspirarent: pueris verò suis, id est, ministris familiaribus, aperuit sententiam eam in quam propendebat, rebus exactiùs apud se discussis timoreque impellente, quam Matth. c. 14, v. 2, et Marc., c. 6, v. 16, narrat. Sic schola Græcorum.

QUÆREBAT, cupiebat. Neglexit tamen, nec vidit nisi Jerusalem sub mortem Jesu, infra 23, v. 8.

VIDERE; nam Joannem visu probè noverat, eà formà quã nuper vixerat.

VERS. 10. — ET REVERSI. Reversi autem, ex itinere, quod à Christo missi inisse leguntur supra, v. 6.

QUÆCUMQUE Fecerunt. Narraverunt et quas audierant Herodis vulgicæ de ipso opiniones; sed præcipue que egerant. Mandatis à Christo acceptis discesserant concorditer alii in alias Judææ partes, ut in unius nomine pariter agerent quicquid agerent; ad eandem concorditer redeunt, magnà alacritate commemorantes quàm res ex animi successisset sententiã, cupientes scire an ea probaret Jesus, et an satisfecissent ipsi officio ad quod fuerant ab ipso emissi. Horum exemplo et nobis semper ad Christum est recurrendum, eique nos et omnia nostra probanda deferre oportet; nam qui vel docent vel agunt quæ Christo non probantur, cæci illi sunt et duces cæcorum. Laus denique omnis et gloria, illi ipsi, agenti bona et præclara per nos, tribuenda est.

ET, pro tunc.

NECESSIT, ut quietem illis præstaret à laboribus; nam quiete interposita et animus et corpus ad novos labores vegetiora redduntur.

QUI EST BETHSaida, Græcè urbis quæ vocatur Bethsaida. Syriacè est ut Latine. *Bethsaida desertum* dicitur, quòd situm esset in agro sive territorio urbis Bethsaida; et quidem ultra eam urbem venientibus Captharao, inter Bethsaidam videlicet et Tiberiadem. QUOD CUR, Græcè, sed cum hoc.

ET, ipse autem, excepit eos, benigno vultu, quòd carneret eorum fervorem, fessus licet quiete opus haberet.

DE REGNO DEI, amplectendo, et quæ eò pertinent mysteria.

SANABAT. Mattheus solius sanationis, Marcus solius doctrine, Lucas utriusque meminit, ut quas semper junxerit Christus.

VERS. 12. — ACCIDENTES, ex monte, in quo permisericor eos requiescere et cibum sumere interea dum curat pæ populam. Tantus erat utriusque fervor et Christi et populi ut discipuli existimarent nec

Christum ipsum necessitatis populi meminisse. Capunt itaque ipsi cordi curam ejus rei.

DIVERTANT. Syrus addit, in eis. ESCAS, frumentationem, cibaria. Meminerant fortassis apostoli, quo in periculo fuerint Moses et Aaron, quando eductis in desertum populis deerat panis; arduum est enim ad ventrem verba facere qui caret auribus; famies et mora bilem in nasum concunt.

DESERTO, ubi nullus suppetit cibus. Locus aptus mox edendo miraculo, ut ne quis diceret ex vicino oppido aliquid ad illam mensam fuisse conductum. Præterea, in hoc tempus distulit Dominus miraculum quod in animo habebat edere, primum ut discipuli animis essent ad illius considerationem erecti, deinde ne videretur citra necessitatem ad miraculi operationem prosilire, insuper ut turbæ esurientes majori miraculi sensu moverentur, ad hæc ut eò illustrius esset miraculum, quò copiosiore cibo opus erat ad sedandam majorem famem, denique ut declararet quàm semper habeat in promptu opem, quã eorum qui in ipso fiduciam collocant, necessitatibus subveniat.

VERS. 15. — Vos. Non dicit: Ego illos pascam, quod arrogantis visum fuisset; sed, vos, inquit, datè illis quò comedant. Exercedæ fidei discipulorum causâ ita ipso alloquitur, ut, dum agnoscent ipsi inopiam suam, vel ad ipsius recurrant providentiam omnipotentem, vel ad miraculum saltem attentè reddantur. Nam cum admirabile aliquid et repentinum, prorum nonnunquam oblivionem adducere solet, primum eos propriâ confessione alligari voluit, ne ullo stupore obliviscerentur.

NON SUNT SONS, etc.; q. d.: Non est hic nobis possibile, ut quibus nihil amplius suppetat quàm..... Infirmi adhuc carnisque addicti mediis, monstrant suæ in Jesum fidei exiguitatem, quanquam promptam præ se ferant voluntatem juvandi populi.

QUINQUE. Unus sufficere fortassè poterat nutriendis quinque ad summum aut sex; nam hujusmodi magnitudinis esse queant panes quinque, opus unius adolescentuli, Joan. 6, v. 9. Observa frugalitatem apostolorum et neglectum copiam.

PISCES, haud dubiè paratos in cibum. Itaque non est nobis facultas pascendi illos.

NI SI FORTE, modus loquendi quoties absurdum quiddam aut impossibile significatur.

IN OMNEM HANC TURBAM, qui toto huic populo sufficit.

ESCAS, quòd nôsti nobis esse impossibile, ut quibus desit tantum nummorum.

VERS. 14. — ERANT AUTEM; Græcè, *alerant enim*; ita est et Syriacè. Reddit causam evangelista ob quam discipuli illud tam absurdum judicarent.

VIRI, non comprehensis, ut addit Mattheus, mulieribus et pueris; qui et ipsi concederent et satiatii sunt, sed extra numerum sunt. Putant quidam horum non minorem fuisse numerum quàm virorum; verum, credibile est, deserti et prolixioris itineris

pedestris difficultate, hos majori ex parte fuisse revocatos, nec accurrisse nisi ex viciniore deserto loco.

FACTE. Præceptum videbatur in speciem ridiculum; alimentis parvâ ad eò copiam suppetentibus, tantum invitare et accumbere facere conviviarum numerum; sed probare Christus voluit, discipulorum, quos sollicitos esse videbat, obedientiam, eosque docere, ea que non sunt, tanquam ea que sunt, sibi subdita esse, Rom. 4, v. 17. Porrò illi, tamen nihil viderat apparatus, tamen ad jussum Domini jubent turbam discumbere, velat jam apponendis epulis.

DISCUMBERE. Sic enim conveniebat ut cibum sumerent, non confusè in turbâ, sed ordine collocati, quò manifestum esset miraculum. Voluit hic Dominus reipsâ confirmare suum illum dictum: *Quærite primum*, etc. Matth. 6, v. 33. Nam idcirco non negligit eos, qui ipsius causâ sui fuerant oblitii, quanquam non perinde purè, sanitatem magis et signa, quàm Christum sectarentur. Joan. 6, v. 2. Porrò, qualis fuit simplicitas obediendi apostolorum, ut jubent discumbere, talis et facilitas obsequendi populorum, ut uno tantum verbo jussi discumberent, de fine licet incerti.

PER CONVIVIA, *discubitis*, per singulos et varios discubitus. Discubitus vocat Lucas quod Marcus convivia; sed quia non expressit Marcus ejusque discubitus numerum, dixit, *convivia convivia*, qui Hebraismus est, pro, per singula seu diversa convivia, intervallo scilicet distincta. Hebræi enim pro distributivis, quibus carent, utuntur vocabulis geminatis, quo modo et Syrus hoc loco dicit, *ordines ordines*. Simile Marc. 6, v. 7, et 4 Reg. 5, v. 16. Sensus est igitur ut discumbere facerent, non promiscuè simul omnes, sed distinctos per convivia et contubernia, id est, tot simul quot unum convivium seu convivantium contubernium, unâ mensâ, capere posse solet. Id jussit Christus, eo consilio, ut, ordinibus sic dispositis, ordinatis omnia fierent, magisque conspicuum esset miraculum, dum numerari homines commodius possent, et ali aliâ respicientes sibi invicem testes essent celestis hujus gratiæ.

QUINQUAGENOS, per quinquaginta, id est, in singulo quoque discubitu sui convivio quinquagenos. Syrus: *Quinquaginta ordines in ordine*, seu discubitu, scilicet uno. Ita statuit discipulis suis Christus: porrò illi, intellectæ præceptoris mente, prout ferebat locorum opportunitas, in quibusdam ordinibus centenos collocarunt, quod Marcus habet cap. 6, v. 40.

VERS. 15. — ET ITA, ita igitur.

ET DISCUMBERE Fecerunt omnes. Huic lectioni receptæ suffragatur Syrus dum utitur verbo conjuga-

VERS. 16. — ACCEPTIS, ut se miraculi istius et multiplicationis auctorem ostenderet, BEBENT IN COELEM, ut gratias ageret, Deo Patri, pro benedictio facienda tantum miraculum in salutem hominum tum corporalem cum spiritali. Matth. et Marc. insinuant hæc gratiarum actionem, per aspectum in celum; Johannes verò sub eò comprehendit benedictionem,

tionis *hiphil*. Quorundam librorum lectio est: *Et discubuerunt omnes*, quæ quidem non repetitur res eadem, ut priore illâ. Græcæ similiter variant.

VERS. 16. — ACCEPTIS in manus, coram omni multitudine, quò constaret et de miraculo et de se auctore.

IN COELEM, ad Deum Patrem, testatum faciens non aliunde se quàm à Deo Patre missum, ab eoque se habere potestatem his alimentis benedicendi, et se sua omnia illi accepta ferre, deque omnibus prout gratias agere. Docens ad hæc non prius mensam esse attingendam, quàm Deo gratias egerimus pro cibis datis (meretur enim gratitudo beneficiorum accumulationem) ejusque benedictionem cœlestis traxerimus.

BENEDIXIT ILLIS. Benedixit autem, *benedicere augens illos ac multiplicans*, quod ait Origenes. *Panes enim illi tanquam semina erant* (Augustinus ait), *non quidem terræ mandata, sed ab eo qui terram fecit multiplicata*. Benedixit igitur, id est, impartivit, dedit illis, multiplicationis virtutem, vim seminali, vim, inquam, maximâ copiam producenti ex se sibi simile. Benedicendi enim verbum, cum ad homines refertur in sacro sermone, benè precari; cum ad Dei Christique auctoritatem, benefacere est, et amplificationis vim facultatemque significat. Sic initio mundi benedixit animalibus Deus, cum diceret: *Crescite et multiplicamini*, etc., Gen. 1, v. 22, 28. E converso *maledixit terræ*, cum sterilem reddidit, Gen. 5, v. 17, Marci 11, v. 21, *maledixit feno*, quando arefecit. Porrò benedicens panibus ac pisciculis Christus, eisi non est usus signo crucis (quod cavillatur hereticis), ejus virtus nondum pronulgata erat, verisimile est tamen exteriori aliquo signo usum, ut, sacra ac vivifica manûs impositione.

ET RÆGIT. Paternus planè mos est frangendi sive, ut nostrate loquamur more, scindendi panis, Christo Domino usitatus, quo non est alius paternitatis aut major aut liberalior. In hæc autem Christi tractione, cepta est fieri multiplicatio, quæ aucta est in discipulorum distributione, perfecta autem inter manus edentium; ita enim et multitudini illi oportune ministratum est, et singulis testator facta est virtus benedictionis Jesu. Porrò non quinque panes multiplicantur in plures (sic enim de Dei tantum illos suppeditantis, non de Jesu consistisset virtute), sed *fragmentis fragmenta succedunt, et fallunt semper præfracta frangentes*, Hilarii verbis utor. *Frangente enim Domino, seminarium fit ciborum*, ait Hieronymus. Vidisses, Ambrosius inquit, incomprehensibili quodam rigatu, inter divitum manus, quas non frangerat, fructificare particulas, et intacta frangentium digitus sponte suâ fragmenta subrepre:

non Dei, sed panum: nam Lucas expressè dicit: *Benedixit illis*; et Marcus; *Benedixit et fregit panes*, ad effectum scilicet multiplicationis. Porro facta est hæc multiplicatio panum, non de novo creando, sed materiam præceptum aeris in panes vertendo, ut Iren. lib. 5, capite 11, ut ita declararet, inquit, se esse eundem qui omnia ex nihilo creaverat. Multi-

quemadmodum videmus liquidis fontibus continuo fluere successus, et quidquid de illis auferas usurario quodam reparari metu. Multiplicabunt enim, ait Chrysostomus, in discipulorum manibus quinque illi panes ac fontis in morem scaturiebant. Vide infra.

DISTRIBUIT, plenis, credibile est, cophinis.

DISCIPULI, ut his primum testatum fieret miraculum, simul et decorum in ministerio servaretur. Nam quasi parum esset oculos esse testes, vult Christus suam ab ipsis virtutem palpari. Preparat deinde et illos et populum, ut illi quidem sciant se ministros fore, cibi spiritualis à Christo accepti, distribuendi populo, populus autem assuescat illis dispensatoribus mysteriorum Christi, 1 Cor. 4, v. 1.

TURBAS. Populo nil proponendum est, quod non sit acceptum à Christo.

VERS. 17. — MANDUCAVERUNT ex quinque illis panibus et duobus piscibus.

OMNES, nemine excepto.

SATURATI SUNT, ad saturitatem usque manducaverunt: multis enim cibus datur non ad saturitatem. Omni ex parte miraculum fit manifestum: primo quidem ex eorum saturitate qui epulati fuerant; mox verò ex escarum copia quæ superflua erat; postremo ex eorum multitudine qui ad saturitatem usque manducaverant.

SUBLATUM EST. Docemur hic ne, reliquias honorum quibus pasti sumus, suum more perdamus. Admonemur et frugalitatis: neque enim major Dei largitas, luxuria irritamentum esse debet.

QUOD SUPERFUIT, scilicet ex panibus et piscibus, Marci 6, 45. Ne putes, aut phantasma fuisse, aut parvè cibum suppetisse, ecce reliquias. Miraculo instructum convivium, numeris omnibus absolutum: nam potum miraculo præbere necesse non erat, qui è vicino mari suppetebat, dulcis illo et potabilis aqua, teste Josepho, l. 3 de Bello Jud., cap. 18.

COPHINI DODECIM. Verisimile est, præter fragmenta à discipulis in dodecim cophinos collecta, et alia non pauca à pluribus è populo reservata fuisse, tum in usum futurum, tum ad rei geste memoriam. Dives corè Christo penn, ita pascenti eos qui in se confidunt, ut non solum satientur, sed et multa supersint, majoresque, quam fuerat summa appositurum, colligantur reliquias, in futuras aliorum dierum necessitates. Vides et beneficentiæ exitum prosperinum. Apostoli enim, qui Domino in communem usum quinque panes ac pisciculos duos impenderant, hos summà liberalitate compensatos recipiunt. Quin et alià quoque de causâ, ait Victor Antioche-

plavit eos autem, partim in manibus suis, ut Augustin. hic, partim in manibus discipulorum, ut Chrysost., partim in manibus discumbentium, ut Hilar., 3 de Trin. Unde Ambr. in Lucam ea conjungit, in manibus distribuendum et comedendum.

VERS. 17. — SUBLATUM EST, primò, ut exstaret memoria abundantis suavitatis Domini, quod ipse uberior sit in dando, quam humane mentis angustia in sperando, secundo, ut magis commendaretur

miraculi magnitudo: tertio, ne perirent; id enim et oeconomia honorum Domini, et reverentia erga ejus liberalitatem postulabat. COPHINI DODECIM, id est, canistra seu corbes (non enim significat hic mensuræ genus, sicut aliquando tractantur), non solum ex panibus, sed et ex piscibus, ut Marcus addit. Itaque multo plus superfuit, quam antequam comedisset: quod non patnisset, nisi fragmenta recondi jussisset. Mysticum sensum hujus miraculi vide mus, tantam reliquiarum vim facere visum fuit, mirum, quò publicè hinc constaret, tantam rerum abundantiam magis provenisse, ad ostendam faciendæ virtutem, quam ad explendam præsentem populi necessitatem. Nam et idcirco cophinos reliquiarum, non plures neque pauciores, sed consultò pares esse fecit numero apostolorum, duodecim, inquam; ut Apostoli, futurè orbis magistri, dum suis singuli manibus unum reliquiarum cophinum gestant, miraculum memoriæ tenacius ingentes, suo illud tempore orbi promulgent, eoque Christi Domini virtutem testatam faciant. Populus enim parùm hinc emolumentum accipit: mox namque oblitus, petit aliud signum, Joan. 6, v. 50. Cophinus Græca vox est quæ omnes evangelistæ utuntur; quam et interpres Syrus servavit, Cophinon, non minis quam Latinus, ut non dubium sit quin fuerit ea Christi Domini tempore Judæis usitata. Est autem mensura genus cophinus, iis qui de hoc argumento scribunt: verum hic accipitur procul dubio, pro eo genere corbis, quod Judæis pauperioribus foris agentibus, consuetum fuisse gestare, ad stipis rerumque necessariarum haud dubiè repositionem, Juvenalis poeta ridet satyrà sextâ, nec non et tertiâ, quâ ait, Judæis quorum cophinus esse nunquam aliè stratum intelligunt pro fœnum. Hinc facit quod Josephus, l. 2 de Bello Jud., cap. 14, narrat de Judæis Flori avaritiæ illudentibus, canistrum eos circumtulisse, stipem ejus nomine postulant. Facile itaque est creditum, postquam mos hoc Judæorum habebat, in tantâ multitudine non paucos suppetisse cophinos, quos libenter obtulerint singuli suos, ad colligendas tam admirabilis conviviæ reliquias; ut tacite non potuisse deesse unum aut alterum ipsi familie Christi. Porrò cophinos hujusmodi, licet non essent publicæ rerum mensura, consuevisse tamen fieri certâ quâdam et eâ ferè equali magnitudine, ita ut unus propemodum ejusque publicitatis notæ essent capacitatis, ut est credibile; ita Evangelium non obscure indicat, distinguens inter cophinum et sportam, Matth. 15, v. 37; 16, v. 9, 10; Marci 8, v. 8, 19, 20. Cujus porrò quantitatis capaces fuerint, liceat colligere ex onere, cujus probabile est capaces fuisse, tanto videlicet quanto non incommodè brachio ferri queat. Arias Montanus putat cophinum idem esse quod Hebræicè sal; cui D. Hieronymus in Gesenius ad stipulatur dicens sal rectitibus cophinum verti quam canistrum. Gen. 40, v. 16, 17, quod ex loco videri

miraculi magnitudo: tertio, ne perirent; id enim et oeconomia honorum Domini, et reverentia erga ejus liberalitatem postulabat. COPHINI DODECIM, id est, canistra seu corbes (non enim significat hic mensuræ genus, sicut aliquando tractantur), non solum ex panibus, sed et ex piscibus, ut Marcus addit. Itaque multo plus superfuit, quam antequam comedisset: quod non patnisset, nisi fragmenta recondi jussisset. Mysticum sensum hujus miraculi vide

possit, sal corbis genus esse, tanti capax quantum esse possit onus virilis capitis; somnium est enim quod habet de tribus canistris. Quod porrò Septuaginta cophinum transtulerunt Psalmi 80, v. 7, alia est vox Hebræicè, nempe doud. Ad hujusmodi igitur immensam hominum turbam cibo explendam, Christi faciente benedictione, aucti sunt quinque illi panes et pisciculi duo: quemadmodum aspiciamus, ejusdem benedictione, augeri quotannis frumenti copiam, unde et in præsentiarum victus mundo suppetat, et in futurum semen. Sed hoc quidem paulatim, succedente tempore facit, ut ex unoquoque frumenti grano in terram jacto multa producat, illo, inditâ sibi virtute, ex vicinâ terrâ, materiam sibi adjungente, et alimenta exsurgente, quæ in suam convertat naturam, quò fiat ut et crescat et multiplicetur: istud verò uno temporis momento fecit, eo quo durare potuit convivium illud, inditâ panibus ac pisciculis illis virtute, quâ, ex tempore, adjunctam sibi circumstantem aëris aliame materiam, quam Deo placuit exhibere præsentem, possent in suam naturam convertere et sibi reddere similem. Nam ut simpliciter dies additum Dei virtute fuisse similem panem ac piscem, assequere eo ut primi illi quinque panes et duo pisciculi quidquam eam ad rem contulerint, non sit hoc saturare 5,000 virorum ex quinque panibus et duobus pisciculis, seu frangere quinque panes in quinque hominum millia (quo modo loquitur Scriptura, Matth. 16, v. 9; Marci 8, v. 19, et alibi), rursum restare dodecim cophinos reliquiarum ex illis panibus et piscibus, Marci 6, v. 43; Joan. 6, v. 13.

VERS. 18. — ET FACTUM EST, post tot generum miracula edita.

SOLES, seorsum à turbâ.

ORANS Patrem pro discipulorum illuminatione, ut Pater revelaret eis cognitionem ipsius; est enim illa donum Patris, quod ipse docet, Matth. 16, v. 17, id quod et obtinuit in Petro.

ET DISCIPULI, discipuli tamen. Græcè et Syriacè rectitibus omittitur et.

ET INTERROGAVIT, postquam orationem absolvisset. Interrogavit autem non discendi, sed docendi gratiâ.

QUEM. Non de morum sanctitate, aut vitæ integritate querit, quæ notissima erat, sed de opinione dignitatis auctoritatisque suæ; et id quidem non propter gloriæ cupiditatem, quam ille non affectabat, sed ut discipulos, declarantes hominum de ipso judicium verum, doceret certius et majus aliquid sentire, in ipsorum aliorumque utilitatem.

accuratè apud Augustin., tract. 25 in Joan.

VERS. 18. — INTERROGAVIT ILLOS, non inanis gloria vel discendi studio, sed docendi veritatem, ut, qui cum Unigenito Dei habitarent, tanquam simplicem hominem non contemnerent, inquit Cyrill., catechesi 11. QUEM ME DICENT ESSE TERRE, seu vulgus, ipse excludit primates populi et apostolos.

VERS. 19. — JOANNEM BAPTISTAM; cujus anima corpus occisum repperiverit. Fuit ista et Herodis sententia, supra, propter vitæ scilicet innocentiam et prædicationis similitudinem, de penitentia agendâ et

TURBÆ. De primatibus Judæorum, adversariis, calumniosioribus, et persecutoribus suis manifestis plerisque omnibus, non rogat, ut quos constaret nihil de ipso boni predicare: apud plebeios porrò bene audiebatur. Turbæ ergo, seu populi terræ, qui biennio jam et eo amplius doctrinam meam audierunt, vitæ institutum doctrinæ conforme observârunt, miracula conspexerunt, plerique etiam veritatem utilitatemque miraculorum reliqui senserunt, quorum de me opinionibus audisse potuistis à me emissis, et audire aliquando potestis iterum.

VERS. 20. — Vos. Magna est in hoc pronomine emphasis, quâ discipuli opponuntur et separantur à vulgo hominum; q. d. Salvator: In variis de me sententiis sectum est hominum vulgus, quemadmodum retulistis; vos autem, qui perpetui fuistis, et operum meorum spectatores, et doctrinæ auditores, qui familiariter mecum publicè privatimque individui socii vestri estis, qui in nomine meo plurimas ipsi quoque fecistis virtutes, quibus mysteria regni caelorum nuquàm absque parabolarum ambagibus aperti, et omnia quæcumque audiri à Patre nota feci, quibus proinde melius certiusque innotuisse debeo.

QUEM, quâ dignitate auctoritateque præditum: quousque nam profecistis vos fide in me?

DICITIS. Non ignorabat quid sentirent, sed ab iis inprimis qui aliorum erant doctores destinati, oris confessionem exigit, laudatorem siquidem rectè sentiant; sibi minis rectè, emendaturos.

SUOS PETROS. Græcè non est aliud quam Petrus; Syriacè non aliud quam Simon.

Dixit primus sententiam suam, ut qui et primus erat à Christo in hoc collegio, et cæteris erat ferventior. Silentibus haud dubium reliquis et hesitantibus quid essent dicturi, Petrus, qui jam ardebat veritatis divinitus sibi revelate amore, ante cæteros sententiam dicere voluit, eò magis quòd metueret ne quis eorum indignus aut abjectus quid proferret quam Christi majestatem deceret. Suam dixit sententiam, non collegarum, cum quibus non non contulerat, quorumque opiniones non erat rimatus; verum id dixit quòd sibi et omnibus tenendum esse credidit, quodque ut omnes sequerentur optavit.

CRISTUM DEI. Addit Græcè articulus emphaseos nota: Christum illum Dei, illum unicum Dei, illum à Deo immediate, nullo hominum adhibito ministerio, præque consortibus omnibus, unctum, regem, sacerdotem, et prophetam. Prophetam ad deum scientiam salutis plebi ejus, sacerdotem ad reconciliandum

regno caelorum. ALI AUTEM ELIAM; qui tanquam præcursor veri Messic, cujus tempus adesse suspicabantur, apparuerit, nempe propter personæ Christi severitatem, gravitatem, et miraculorum magnitudinem.

VERS. 20. — VOS AUTEM. Emphasis habet ista antithesis. Vos, inquit Chrysost., qui mecum semper versantes, plura me fecisse vidistis, qui meo nomine complures virtutes ipsi quoque fecistis, QUEM, seu cujus auctoritatis ac dignitatis, ME ESSE DICITIS? Omnibus autem reticentibus, RESPONDENS SUOS PETROS dixit, tanquam ferventioris fidei, quam cæteri, ut

illos Deo; regem ad protegendum illos et ornandum. Et quia divina planè erat redemptio, quam per Filium suum exhibere Deus staturat, idcirco oportuit illum, absque hominum operâ, Dei unzione præ aliis omnibus insignem, à celo prodire. Nihil ferè commune habet hoc Petri testimonium cum illis quæ apostoli ex hominum opinione retulerant: illic enim humana omnia, quamvis sanctissima; hic omnia divina, profunda, admiranda, fidei, spei, et consolationis plena, indicantur. Brevis, sed ingens sensu responsio. Hæc mea de te, quem video oculis meis, auribus audio, manibus contracto, quicum familiariter hactenus versor, sententia fidesque est.

VERS. 21. — AT ILLE, ille autem. Post laudatam Simonis fidem, et, ob fidei excellentiam, honorum eminentiam illi promissam; ne arbitrarentur discipuli, hoc idem sibi non tantum sentiendum, verum etiam mox divulgandum omnibus ac predicandum, hoc prohibuit.

ILLOS, apostolos concilio præsentés.

DICERENT, aperirent, aut persuadere conarentur suam de ipso sententiam ac fidem priusquam ipse permitteret. Prohibet apostolis, non sibi ipse; ipse enim, et pro concione illud docuit non obscurè, quando noverat ipse expedire (Joan. 5, v. 18, et 8, v. 58, et 10, v. 50), et mortem denique subiit pro confessione lupus veritatis, Marci 14, v. 61, 62, 64; Joan. 18, v. 37; 1 Timoth. 6, v. 15. Voluit Jesus mox à principio ea agere, per quæ rebus ipsis ostenderet se esse Christum Filium Dei vivi, hominumque animos ad eam fidem recipiendam præpararet: voluit tandem et apostolos illud scire certèque cognoscere, quod jam vidimus, ut majori cum attentione opera verbaque ipsius omnia observarent, et illum etiam gravissimè usque ad crucem et mortem oppressum colerent, testes postea futuri et admiratores divini consilii. Cæteros prorsus omnes ab apostolis noluit latere hanc veritatem (videmus quæ Marthe exposita fuerit Joan. 11, v. 27, nec dubium quin et Marize alisque similibus domesticis fidei), imò voluit ab adversariis scribi atque intelligi quod se haberet pro Christo Filio Dei, partim ex suis ipsis sermonibus, partim ex Judd proditore et exploratoribus, verisimile est, Luc. 25, v. 2; Joan. 19, v. 7, et hujus rei tanquam criminis voluit accusari et condemnari, quod diximus; sed noluit adhuc ab apostolis suis illud divulgari et prædicari persuaderique passim culibet, non tam quod nondum illi idonei essent ad hanc rem, ut nondum erant, quam ne tenella fides hominum

Hieron., in c. 14, v. 28, tanquam os Apostolorum, et vertex consortii totius, ut Chrysost. hic, tanquam princeps apostolorum, et summus Ecclesie præco, ut Cyrillus, cateches. 11. *CHRISTUM DEI, Græcè longè efficaciùs additur articulus, Tu es ille Christus, id est, Tu es ille singularis Christus seu unicus, et verus Messias; et quamvis hominem esse videamus, simul tamen es natura, non adoptione, ut cæteri sancti: ille unicus Filius Dei, non cogensibet, sed Dei est, ut additur secundum Mattheum, cui propriè competit generatio: quo epitheto Deus verus à diis gentium,*

animis insita, imminens passionis tempestate subvertetur atque eradicaretur absque omni spe restitutionis. Alienissimum enim erat ab omnium tam opinione quam expectatione Christum à sui gente reprobari et occidi, quod nec in Deum cadere posse, sententia erat omnium longè etiam receptior. Constat autem, quod jam radices egit, si evulsus fuerit, non facile posse iterum plantatum pullulare; hominesque qui in summa aliquem habuerint æstimatione, si semel exciderit ille, difficillimè posse ad pristinam de illo opinionem reduci. Atverò mysterio crucis omnique passione consummatâ, et scandalis omnibus de medio sublatis, quando nihil restaret quod retundere aut perturbare multitudinis fidem posset, imò quando primis miraculis postrema gloriosissimè responderent, tunc opportunum futurum erat Jesum esse Christum Filium Dei vivi mundo prædicari et sinceram atque immobilem fidem omnium animis imprimi, ut etiam tunc maximè post toleratam humilitate atque obedientiam mortem crucis, opportunum futurum erit *Christum intrare in gloriam illam suam, infra, 24, v. 26. De quâ Apostolus, Philipp. 2, v. 9: Propter quod et Deus exaltavit illum, et donavit illi nomen quod est super omne nomen. Alii alias afferunt causas hujus præcepti Jesu; sed hæc duæ, quarum priorum exponit schola Chrysostomi, loco sunt propriæ si proximum versum consideres.*

VERS. 22. — DICENS, addens silenti præcepti causam. *QUIA OPORTET, quod oporteat, vel certè unmittendum quia. Oportet, necessarium est, ad satisfaciendum prophetarum vaticiniis, Patriquæ mandato, ac suo ipsius consilio, id est, ad præstandum Christi officium et redimendum humanum genus. Necessitas intelligitur, non coactionis, sed finis; et omnino consequentiæ, quod aiunt dialectici, non consequentis.*

FILIUM HOMINIS, qui idem est Christus Filius Dei, id est, se, quod habet Mattheus.

MULTA, multas verborum rerumque injurias, quas infra historia passionis explicat. Non sufficit Christo mortem pati, sed exposuit se etiam ferendis inprimis injuriis multiforibus, ipsâ morte nihil levioribus, tum ut plenissimè satisfaceret justitiæ Dei pro nobis è peccati servitute redimensis et sancte æternæque vite asserendis, tum ut absolutissimum nobis relinqueret patientiæ ferendarumque æquo animo adversarum rerum exemplum.

PATI. Horum enim ea perversitas erit ut inferant illi mala, Patris autem illud consilium ut ferat.

REPROBARI, ut inutilem, imò perniciosum, ut lapsi-

idolis aut mortuis hominibus distingui solet. Ex quo patet, quam perfecta fuerit ista Petri confessio. Si qui enim Filium Dei vel Messiam antea confessi fuerant, non aliter hoc intelligebant quam communi vulgi sensu, scilicet quod esset Filius Dei adoptivus, ut alii sancti, tametsi cæteris præcellerent, et Messias carnaliter Judæis magnâ cum gloriâ regnaretur.

VERS. 21. — PRÆCEPTUM NE CUI DICERENT hoc, id est, suam illam sublimitatem de divinitate sua fidem promulgarent; quia, inquit, oportet Filium hominis multa pati, id est, quia brevi à scribis et populo Judæico

dem structura ineptum atque incommodum ab ædificandis: alludit enim ad illud Psalmi 117, v. 22: *Lapidem quem reproboverunt edificantes, etc.*, quod disertè etiam citat ipse Marci 12, v. 40.

SENATORUM, si sunt presbyteri quos Latine *senatores*, penes quos auctoritas; sed de hoc egimus supra. Vide etiam quæ diximus de *principibus sacerdotum et scribis*. Si à plebeis motu populari incitatis ferendum aliquid fuisset, minus probrosus fuisset, quam si ab iis qui plebi præerant, et quidem omnibus ordinibus conspirantibus, judicum, doctorum, summorum sacerdotum. Populum enim, facile fuisset credere, levi insolentiâ agitantem, innocentem injustè vexasse; at de his quorum erat jus dicere, et insontes tueri, non facile esse poterat hujusmodi quid persuaderi. Cùm faceret igitur hæc ignominia ad passionis suæ exaggerationem, et turbare non leviter discipulos posset, explicuit illam Jesus. Nihil enim minus consentaneum erat, quam gratiam peculiarièr Judæis promissam, à gentis ducibus reprobari.

ET OCCIDI. Etiam occidi ab illis adhibito gentium ministerio; vide infra 20, v. 15. Occidi ab his Christum necessum erat, quia tanta erat eorum malitia, quanta non ferret vitam beneficientis omnibus Christi. Mori autem Christum necessum erat, ex definito Patris suoque ipsius consilio, ad humani generis redemptionem. Suppetebant quidem omnipotenti Deo plures aliæ rationes redimendi humani generis, qui uno voluntatis suæ jussu poterat rem omnem conficere; sed mortem Filii sui hominis facti judicavit rationem esse omnium aptissimam. Debeatur hominum peccatis æterna mors, justitiâ exigente; illorum nullus pro aliis satisfacere idoneus erat, cùm omnes æquè mortis essent rei; quin et si eorum aliquis fuisset innocens, non tamen sufficiens is, ut nec ulla alia creatura, cujus virtus omnis finita est, satisfacere justitiæ pro peccatis admissis in majestatem Dei infinitam mortemque promeritis æternam; justitiâ enim postulante, non alium, sed hominem pro homine luere. Quare oportebat ut, si congruè maximè ratione redimendus esset homo, innocens Dei Filius factus homo mortem subiret, qui, et ut homo mori proque fratribus satisfacere pro morte morte reddidit posset, et ut Deus tantam dignitatem virtutemque, infinitam, inquam, operibus humana nature in unitate persona sibi unitæ tribuere, quanta necessaria esset ad satisfactionem. Hoc Dei consilium ut discipulis suis Jesus integrè tandem aperiret, postquam docnerat illos veritatem tam divinæ in se quam humanæ nature (judicavi enim paulatim et servato ordine quodam docendos),

crucifigendus sum. Nempe ne id, quod paucis accidit, Matth. 27, v. 40, et seqq., omnibus accideret, hoc est ne tanto scandalo crucis et mortis ejus, quo et discipuli et ipse Petrus perturbati sunt fidem perderent. Nam, ut Chrysost., id quod radices jam egit, si evulsus fuerit, non tam facile potest iterum plantatum pullulare. Hæc ergo prædicatio gloriæ Christi servabatur post resurrectionem, sublatis è medio omnibus scandalis.

VERS. 25. — ABNEGET SEMETIPSUM, id est, in peri-

cepit jam illis et passionem suam mortemque prædicere, ne quid ignorarent eorum mysteriorum, quæ ad officium Christi, et procurandum humani generis salutem pertinerent. Noluit illis ante persuadere futuram occisionem suam, quam firmasset illos in fide delatis suæ ne persuasa mors obstaculum præberet fidei in Deum immortalem; sed postquam Deum se esse confirmaverat, ne continuo abripirentur in eam opinionem in quam cum plerisque omnibus propendebant, fore ut Christum regnum hoc in mundo felicissimum iniret, atque eò felicibus quod Deus ipse adversa omnia facile posset avertere, et suo omnes dominatu subjugare, voluit subicere mortis brevi sibi inferendæ prædictionem; simul illos muniens adversus procellam illam tempestuosam, ne, dum reprobari, affligi, occidi, foreque ipsum cerneant, à fide in ipsum ac spe deficerent, postquam viderent omnia longè ante ab ipso præcisa fuisse, ac proinde facile ab ipso caveri potuisse, nisi certo suo Patrique consilio ultri hisce malis se ad tempus exponeret.

TERCIA DIE, scilicet à sui occisione; vide infra 11, v. 50.

RESURGERE, suscitari, scilicet à morte; divinâ, in quam mors non cadit, humanam naturam suscitante. Suscitandi verbum metaphoram habet à somno; resurgendi à casu sumptum; mors enim nunc casu nunc somno comparatur. Necessarium fuit Christum à morte resurgere; frustra enim mortuus fuisset, nisi mortem suam morte vicisset; vicisse autem mortem non poterat, qui in morte ipse remaneret: quare impossibile fuisse, ait Petrus, Act. 2, v. 24, ut ab inferno illo detineretur. Resurgere autem oportuit, non quovis modo, sed nunquam amplius moriturum, ad vitam, inquam, immortalem et regnum æternum. Voluit porro addere Salvator hujus suæ à morte resurrectionis significationem, ne deficerent animis discipuli, si audirent illam ad mortem et quidem probrosam tendere, nec intelligerent quid mortem consecuturum esset: quasi nihil aliud esset Jesu propositum, quam docere aliquandiu, et doctrinam miraculis stabilire, deinde mori, et morte finem accipere; quod certè non fuisset Christum Dei Filium hominumque Salvatorem se præstare. Almonet itaque, ubi visuri essent morientem, forti animo diem expectare tertium, quod visuri sint superatâ morte viventem.

VERS. 25. — AD OMNES. Superiora solis discipulis locutus fuerat; hæc omnibus, sed præcipuè ut discipulorum suorum mentibus imprimere indubitatum suæ passionis mortisque quam prædixerat expectationem; docet omnes, etiam turbas consulto advocatas

culis vite, et carnis afflictionibus ita afficiatur, quas alius illa patere, nullam scilicet sui viteque curam habeat. Quod Chrysostomus, homilia 56, intelligi posse monet ex abnegatione aliorum, quos tunc abnegare dicimur, cum eos negligimus, et eorum vitam pro nihilo ducimus. Hoc Luc. vocat *abnegare animam suam*, ut distinguatur contra *abnegare patrem, matrem, etc.*, et est aliud quod supereminet in vita spirituali, supponens abnegationem affectionum suorum. Et noluit crucem suam, id est, quancumque afflictionem et

(quod Marcus habet), quid sapiendum hujusmodi in negotio, ut sapias quæ Dei sunt, nimirum, non sibi tantum, sed et suo exemplo ipsi Petro et prorsus omnibus, mortem cæterasque adversitates forti animo ferendas ubi à Deo immitantur; quas etiam suâ causâ perisque inferendas dat intelligendum.

Sr quis. Quisquis, sit princeps, sit plebeius; sit senex, sit juvenis; sit vir, sit femina.

VLTR. Loquitur tanquam liberum relinquat unicuique, ut suavius attrahat; cæteroque, etsi in liberâ hominis voluntate sit positum non sequi Jesum, ei tamen qui servari velit necessarium est sequi.

POST ME VENIRE, me sequi, non pedibus, sed imitatione; discipulus verusque sectator meus esse, et fieri civis regni cœlorum quod à me prædicatur et promittitur.

ABNEGET, ἀπαρσάσθε. Plus habent emphaseos verba ista composita quam simplicia: omnino neget se nosse, habeat se tanquam qui prorsus non nōrit, id est, tanquam qui omnino non amet, non diligit.

SEMETIPSUM, non tantum sua. *Qui me desiderat, se abiciat*, ait sanctus quidam. Syrus, *animam suam*; ita enim consuevit uti animæ voce pro hujusmodi pronominibus. Quid loquendi modo et nos legimus, Luc. 14, v. 26, *odisse animam suam*, idem unum cum eo quod hic habemus, *abnegare semetipsum*. Semetipsum autem quando abnegare jubetur discipulus Christi, non id quod est creatione intelligitur abnegare debere, sive corpus, sive animam (quorum non minima illi injungitur cura), sed id quod est aut esse potest suâ voluntate. Nam quia voluntas inter facultates humanæ gubernat principatum gerit, totumque adeo hominem gubernat et regit, idcirco abnegare semetipsum sive animam suam dicitur, qui abnegat voluntatem suam. Suam autem non quæcumque jubetur abnegare (nec enim hominem agat qui voluntate non utatur), sed ita suam, ita propriam, ut non consonet voluntati Dei, proprium omne velle quod à Dei lege aut certè Dei voluntate discrepet: quod ut frequens, ita varium et multiplex est in unoquoque hominum, à corruptione præsertim naturæ. Itaque *abnegat semetipsum*, id est, constans rejectæ ac repudiet omne id quod ita voluntati naturæ suæ humane jucundum gratumque est, omne id in quod ita propendit voluntate propria, ut Dei voluntati non sit consentaneum, considerans non quid sibi bonum, sed quid Deo gratum sit. Hoc ut faciamus eò spectat oratio illa: *Fiat voluntas tua*, Math. 6, v. 10, ex cuius proinde expositione hujus præcepti petenda est expositio. Hoc autem qui facit, iudicatur ab hominibus *abnegare semetipsum*, non nosse, non diligere semetipsum, cum reverâ maxime id diligit semetipsum, et qui contra agit, verè abnegat oderisque seipsum; nam ab hominum vulgari iudicio sumpsit hanc loquendi rationem Servator.

cruciatum, etiam ipsum supplicium crucis, omnium dirrissimum et ignominiosissimum, sibi divinitus destinatum. Videtur enim alludere ad crucem, quam ipse humeris portaturus erat; q. d.: Paratus sit necum eam crucifigi; hoc enim sibi videtur velle id, quod

TOLLAT. In humeros, supponat lubens humeros cruci. Nam quamquam Deus cruce operet tam male quam bonos, non tamen eorum accipere dicitur, nisi qui humeros libenter subjiciunt. Crucem quidem naturâ rejicimus; sed cum humili æquoque animo quiddam Deus imponit patimur, crucem accipimus.

CRUCEM, mortem, cruciatum, afflictionem, qualis est mors crucis. Tertium addit affectum humanum omnium potentissimum, nimirum hominis erga seipsum, quem et ipsum cedere oportet amoris Christi. Igitur à specie ad genus Salvator progreditur, ut sciamus non fore nos ipso dignos, nec aliter nos posse in ejus discipulis censi, nisi ad omnes ærmas ferendas compositi simus. Si nos torquet atque excruciat, quod fidei causâ nobis est cum patre vel uxore vel liberis dissidium, veniat oportet nobis in mentem ista conclusio Christum omnes suos discipulos cruci addicere. Nam quia crux supplicii genus erat, omnium vilissimum ac dirrissimum, quodque in se uno cætera omnia quasi comprehenderet, familiare est Salvatori, quamvis afflictionem, cruciatum, mortem, per illam denotare; respicienti simul ad hoc, et hoc quasi præiudicio significanti, se crucem aliquando pro salute nostrâ passurum. Ad imitationem enim suæ crucis, quâ omnem afflictionem tolerantiam absoluturum erat, crucis voce utitur; ostendens non solum leves quasdam afflictiones, sed et planè extremas discipulis suis esse ferendas.

SUAM, divinitus sibi destinata, quam impit Deo permittente ipsi propter Christum intulerit. Crux cuiusque propria est, quiddam Evangelii aut justitiæ aut exerecndæ virtutis causâ, unicuique ferendum Dominus destinavit. Facile est ei qui seipsum abnegat ferre æquo animo crucem adversitatemque quæcumque, quam considerat à Deo sibi destinata.

QUOTIDIË, quodcumque à Deo imponitur, etiam quotidie, quod plerumque usu venit piis, Rom. 8, v. 56; 1 Cor. 15, v. 31. Magnum subest huic diciturculæ pondus: quâ significat Christus, fore ut, sicut dies diem consequitur, ita crux v. neminem excipiat; nullum denique adversitatum finem fore, donec à mundo hoc exiverimus; ut ne quis existimet se defunctum cruce ferendâ, si unam æquo animo tulerit: pluribus enim toleratis, ad novas ferendas parent se singuli oportet, nec unquam fatigentur, etiamsi quotidiana sit crux, sed perseverent ad finem usque donec eorum consummaverint, Math. 10, v. 22.

ET SEQUATUR ME, id est, meo exemplo, qui memetipsum abnego et crucem meam fero. *Descendi*, inquit, *de caelo, non ut faciam voluntatem meam, sed voluntatem ejus qui misit me*, Joan. 6, v. 38. Et cum de

adjicit: ET SEQUATUR, id est, imitetur, ME, tam in cruce ferendâ, quam ferendi modo; ut scilicet patienti, æquo, imò libenti animo, et justitæ causâ propter Deum ferat. Multi enim ut fures et latrones crucifiguntur, et crucem ferunt sine fructu.

cruce propriè dictâ ageretur: Non, ait Patri, *sicut ego volo, sed sicut tu*, Math. 26, v. 39. In his igitur qui sequitur Jesum, est ille discipulus Jesu, hæresque promissionum illius, sapiens quæ Dei sunt, non quæ hominum. Porro alludere videtur ad id quod ob Evangelium prædicatum hajulaturus aliquando sibi ipse crucem esset quâ interficeretur, Joan. 19, v. 17, atque ita reipsâ monstratur se libenti animo accipere crucem suam, quo modo etiam totâ vitâ fecerat, suoque nobis exemplo præire. Addit autem istud partim solandi nos gratiâ, partim docendi modum quo crux ferenda. Nam dum mentem subit hæc consolatio, nos in ferendâ cruce, Christi esse socios, fit ut facili mitescat omnis acerbitas. Modus autem ferendi crucem, ut salutariter feratur, est ut ad Christi exemplum feratur, nempe æquo, patienti libentique animo, ad hæc justitiæ causâ, denique propter gloriam Dei ut finem. Cruci suæ non minus affixi sunt reprobi, nec eam quantumvis luctentur excutere queant; sed quia extra Christum crux maledicta est, manet eos infelix exitus. Quare hæc duo simul conectenda sunt, ut fideles et crucem suam tollant et sequantur Dominum, hoc est, ad ipsius exemplum se conforment, et tanquam comites ipsius adhaereant vestigiis. Semper igitur aspiciendus nobis est dux noster. Unde Paulus Apostolus ad Hebr. 12, v. 2: *Aspicientes in auctorem fidei*, etc.; et Petrus, 1 Epist. 2, v. 21: *Quia et Christus passus est pro vobis*, etc. Summa ergo doctrinæ et imitationis Christi est illius jussa omnibus rebus mundi jucundis præponere, omnibusque molestiis, difficultatibus, periculis atque incommodis, mutare.

VERB. 24. — QUI ENIM, quicumque autem.

ANIMAM SUAM. Non existimo animam hoc loco pro vitâ accipiendam (ut plerique), sed propriè, animam quæ corpori vitam præbet et à quâ præcipuè salus hominis utraque, et temporaria scilicet et æterna, pendet. Cæterum synecdochen esse animæ pro homine, partis nobilioris pro toto: qualis ut est frequens Hebraeis in veteri Testamento (nusquam non occurrit in libris Mosis: *Animam quæ peccaverit*, sive *obulerit*, etc.), ita à Syro passim usurpatur in novo Testamento, assignanter ubi Græcè Latineque usus est pronominum istorum demonstrativorum simul et discretivorum, *meipsum, seipsum*, et reliquorum hujusmodi. Math. 16, v. 8, ubi nos habemus: *Quid cogitatis inter vos? Græcos, in terrâ*; Syrus dicit: *Quid cogitatis in animis vestris? C. 22, v. 59: Diliges proximum tuum sicut teipsum; pro, sicut teipsum*, Syrus sicut animam tuam. C. 27, v. 40, pro, salva teipsum, scribit: *Salva animam tuam*; sic et v. 42 subse-

VERB. 24.—QUI VOLUERIT ANIMAM SUAM SALVAM FACERE, scilicet, in hoc mundo, ut alibi additur, negatione scilicet nominis mei, seu qui nolendo crucem suam sibi destinata accipere, seipsum salvum in hoc mundo mortit rebus adversis eriperit, PERDET ILLAM, id est, in futuro, in æternum, seipsum perditurum est. ET QUI PERDIDERIT ANIMAM SUAM, scilicet in hoc mundo, id est, qui vitæ temporalis jacturam fecerit, et ita

quente. Simili phrasi Amos 6, v. 8, Hebraicè dicitur jurasse Deus in animâ suâ, pro eo quod nos dicamus, per semetipsum, ut post Septuaginta etiam alii transtulerunt. Et quod propriè ad hunc locum spectet, Matthæi 16, v. 24, 25, 26, ubi evangelista eandem hanc sententiam repetit, connectitque cum alterâ præcedenti: *Si quis vult venire post me, abneget seipsum, ubi Syrus pro, abneget semetipsum, habet, abneget animam suam*; et versu subsequenti, ejus loco quod hic evangelista dicit: *Animæ verò suæ detrimentum patiatur*; ipse Lucas scribit cap. 9, v. 25: *Se autem ipsum perdat et detrimentum sui faciat*; quod Lucas rursus Syrus pro suo loquendi more vertit: *Animam autem suam perdat illiusse jacturam faciat*. Quare manifestum evadere videtur, hoc loco allicque similibus, animam poni pro ipso homine, synecdoche familiari linguæ Hebraicæ et Syriacæ: quamquam agnosceundum sit Salvatorem libenter hæc loquendi figurâ usum esse, ut doceret que sit nobilior hominis portio, cuius, præ alterâ portione, que est corpus, prima et quasi solius habenda sit cura; quâ perditâ totus periret homo, salvâ totus sit salvus. Qui igitur morti cæterisque rebus adversis saluum se eriperit. Subaudiendum hic est, primum ex illo Joan. 12, v. 25, in hoc mundo; deinde ex precedentibus hic et consequentibus, crucem divinitus sibi dispensatam humeris excutendo rejiciendo, me negato coram hominibus. Porro per concessionem dicit hunc servasse animam suam sive seipsum, ex vulgi opinione, qui nullam agnoscat aut certè nullam magni faciat salutem aliam quam hujus vitæ, tanquam si periret et intereat totus homo ubi corpus moritur. Nam quia anima, postquam à corpore separata fuerit, nullo percipi potest sensu, nec ullum mortuus ordinariè præbet mortalibus superstitibus vitæ aut existentie suæ argumentum, perisse putatur ab hominibus carni ac sensibus addictis, quippe qui futuram vitam aut non credunt aut partim de eâ cogitant.

SALVAM FACERE, salvare, servare, scilicet in hoc mundo, crucem divinitus sibi impositam abiciendo, sibi que parendo atque indulgendo, me negato aut Dei obedientiâ justitiæ relicta.

PERDET ILLAM, subaudi in futuro seculo, ubi sicuti est vera, æterna, solida salus, ita est vera, æterna extremæque pernicietis. Sensus est ergo: Qui me abnegato, sibi et sui similibus visus fuerit, seipsum in vitæ salutis temporalis discrimen propter me adductum, invenisse ac servasse quam optimè, verò non invenit neque servavit seipsum, qui brevi sit in seculo futuro æternam periturus: nempe ubi mo-

carналиum hominum oculis seipsum perdidit, PROPTER ME: addit Marcus, c. 8, v. 35, et Evangelium, quod Math. c. 3, v. 10, dixerat, *propter justitiam*; Martirem enim Christi facit non pœna, sed causa. SALVAM FACIET EAM: id est, seipsum salvum lucrificet in futuro.

Eadem vel similes sententia repetuntur Math. 16, Marc. 8, Lucæ 9, et 17, et Joan. 12, simili sensu: in

riendum erit, ut semel idque brevi erit; et manifestè quidem, inspectante toto orbe terrarum, in novissimo magni iudicii die, quando abnegatus vicissim à me coram Deo Patre et sanctis angelis, tam corpore quam animà addicetur aeterno et supplicio et exitio: vide infra. Ita qui terrarum vite salutisque nimis sunt cupidi, dum se eximunt omnibus periculis, fidei aut justitiæ causâ occurrentibus, et inani fiducia sibi placent, quasi cauti ac providi benè sibi consuluerint, se ipsi perdunt.

QUI PERDIDERIT ANIMAM SUAM, scilicet in hoc mundo. Rursus per concessionem id dicit, pro eo quod sit: Qui fortiter morti occumbens, extremæ adversæ ferens, et cruci suæ humeros libens supponens, temporalis vite salutis suæ jacturam fecerit, ac proinde hominibus carni ac sensibus addictis seipsum perdidisse totisque perisse visus fuerit.

PROPTER ME, meâ causâ, quem confessus fuerit coram hominibus. Quod hic dicit, *propter me*, alibi dicit *propter justitiam*, Matth. 5, v. 10; justitiæ enim omnis doctor auctorque Christus est. Addit autem particulam hæc, quia repræsentatur interdum, qui temerè, et ambitionis, desperationis vel furoris causâ, vitam profundant. Hujus porrò particulæ contrarium subaudiendum venit in prioris istius sententiæ membro.

SALVAM FACIET ILLAM. Non perdidit seipsum, sed contra lucrificè, sed contra seipsum faciet salvum in futuro seculo seu vitâ aeternâ, id est, exemptus è mille periculis, hæc in mortali vitâ (agentibus, mundo, carne, diabolo) insidiantibus vitæ aeternæque salutî, illâ eo in seculo securâ solidâque cum felicitate fruatur. *Salvum faciet* autem, non postquam multis seipsum seculis perdidit, sed mox ut se visus fuerit perdidisse; mox à morte corporis, præcipuâ sui parte, animâ, salvus et beatus erit, securus de corpore quoque tandem in ejusdem beatitudinis societatem gloriosè coram toto mundo recipiendo. Apertissima consolatio, quod vitam sibi verè acquirant, qui spontè mortem pro Christo obeunt. Opposita etiam comminatio ad vellendam carnis ignaviam plurimum valet, cum vite cupidus hoc tantum proficere admo-net, ut mortem incurrant. Ab eo igitur quod maxime nos retrahebat, amore scilicet nostri ipsorum nostræque salutis, hortatur nos Dominus ad mortis adversitatumque contemptum. *Cur enim, ait, teipsum despiciere non vis? an quia teipsum diligis? ideo ergo quia teipsum diligis, despice: sic enim summo per te tibi ipse profueris, et que sunt verè amantissimæ demonstraveris.* In hæc serè verba Chrysostomus.

Vers. 25. — Quid enim. Quasi diceret: Nec parvi faciendum est homini damnus seu perditio sui ipsius.

PROFICIT, juvatur.

quibus anima non potest accipi pro vitâ corporis; quia etiam qui in futuro perdunt animam suam, vitâ corporis vivunt. Itaque alii accipiunt pro animæ salute, sive corporali, sive aeternâ. Nos commodissime accipi posse iudicavimus per synecdochen pro toto

UNIVERSUM MUNDUM, universi mundi bona, totius orbis imperium, opes, delicias, et si quæ sunt alia illius bona, prosperam valetudinem, vitam longævam, etc.

SEIPSUM. Explicat evangelista, ut supra diximus, quid intelligatur modo illo loquendi Syriaco, *animam suam*: Nam et hunc ipsum locum eodem modo, cum alio non possit, veritè interpretè Syriacis, *animam autem suam perdat, aut damnet*.

Et. Aut est et Græcè et Syriacè; sed disjunctiva est loco copulativa.

ET DETRIMENTUM SUI FACIAT, scilicet in seculo venturo, ubi declaratus exsul cælorum aeternis adicatur suppliciis, ubi, nec alibi, est veri nominis sit salutis ita et perditio. Q. d. Salvator: Nihil prodest, non est æstimabile damnus hoc totius mundi lucro, omnino inestimabile est damnus. Et quidem fatentur omnes, hominem ipsum longè præstare cunctis mundi opibus: sed interea exerceat plerosque carnis sensus. Quid dabit homo cujus permutatione redimat animam suam, perditam in altero seculo? Nihil: damnus enim est irrecuperabile. Nihil est in rebus mundi, quin neque omnes simul res mundi queant hominem, qui se ipse perdidit, inque exitium futuri seculi adduxerit, perditione exitiove eripere. Itaque, cum nec æstimabile nec recuperabile sit sui unius in futuro seculo damnus, totius hic mundi lucro, forti animo, quiddid hic mundus habet expectandum, honores, divitiæ, voluptates, sanitas, adæque ipsa corporis vita, posthabenda ac contemnenda sunt, et mors adversaque omnia in hoc seculo ferenda, nec sibi parcedum, potius quam à me aut justitiâ discedens, sui ipsius damnus patiatur, aut seipsum quis perdat in altero seculo; quemadmodum ego, potius quam non obediam mandato Patris, mortem statuo alacris subire.

Vers. 26. — ME ERUBUERIT, seu quem me puduerit. Me erubuerit, ita scilicet, ut aut me Christum Filium Dei agnosceret, aut agnitus confiteri vereatur; sive ipsum pudeat vilitalis meæ, sive pudet persecutionum, quas etiam pro nominis mei confessione subire probrosus iudicet.

Et, vel.

MEOS SERMONES; Evangelium meum, doctrinam meam.

FILIUS HOMINIS, cujus ipso puduit, fortassè quia Filius hominis erat, propter infirmitatem scilicet susceptæ carnis. Utiur tertiâ personâ de se loquens, ad declinandam arrogantiam opinionem, ut plerumque; et quidem vocabulo *Filii hominis*, notat præsentem vitam suâ conditionem: ego, qui nunc vivo in carne mortalis homo, vilis, abjectus, ac mundo contemptus, mox etiam concinendus ab omnibus, et pro verme, potius quam homine habendus.

homine, phrasi apud Hebræos et in veteri Testamento usitatissimâ, ut patet Levit. 5, v. 2, 1, 5, etc. Et hæc de causâ sæpè in novo Testamento, ubi nos legimus, *teipsum, teipsum*, et similia, translatio Syriacâ usitata suo idiotismo legit, *animam tuam, suam*.

ERUBESCENT; pudebit et Filium hominis illius, id est, non cognoscat illum Filius hominis pro suo.

CUM VENIAT, cum rursus adveniet, ad iudicandum terrarum orbem, non ut Filius hominis, humilis et contemptus, sicut nunc, sed ut Filius Dei in gloriâ Patris sui. Gloriam secundâ sui adventûs opponit humilitatî primî, propter quam quosdam hic ipsius pudeat.

IN MAJESTATE, in gloriâ, SUA ET PATRIS. Eadem est Patris quæ Filii gloria, et è contra, nempe, quòd et Pater et Filius Deus sit; nisi fortè suam intelligat, quòd iudex futurus sit mundi universi, vivorum et mortuorum; Patris autem, quòd agnosendus sit Deus quemadmodum Pater, et divina ipsius gloria toti orbi clarè manifestanda. Venturus est ergo conspicuus gloriâ, amplitudine, magnificentiâ. Ne ex præsentis aspectu discipuli æstimarent ipsius regnum, gloriam Patris et angelorum commemorat, longè alium se fore promittit, cum adveniet mundi iudex: longè aliâ specie se videndum præbebit.

PATRIS. Eâ quæ Pater ipseus est nobilis, id est, ut beatus et solus potens, Rex regum et Dominus dominationis, qui solus habet immortalitatem, et lucem inhabitat inaccessibilem, 1 Tim. 6, v. 15. Non quidem rejectâ Filii hominis formâ (eâ enim hominibus reis videbitur), sed affectâ unigeniti Filii Dei manifestâ gloriâ, quæ dum iudicem tam potentem quam justum declarabit, piis quidem solatio, impiis verò terrori erit. Eadem porrò cum sit Patris et Filii gloria, eadem est et natura, ut rectè ex hoc loco colligunt veteres, suffragante Apostolo, Philip. 2, v. 11.

ET SANCTORUM ANGELORUM, quam angeli sancti ipsi afferent præsentî atque obsequio suo; qui ut nunc solium Dei cingunt, ita tunc præsto futuri sunt ad ornandum Filii Dei majestatem. Syrus habet: *In gloriâ Patris sui cum angelis suis sanctis*, ut in Marco. Comitatus, non, ut modò, paucis duntaxat ac tenuibus discipulis, sed innumeris sanctorum angelorum, nobilium illorum ac virtute potentium spirituum, turmis, qui visibilî formâ iudicantis majestatem cingent atque ornabunt, præsto ad audiendam vocem sermonum ejus; quorum si unus aliquando unâ nocte fundere potuit potentissima Assyriorum castra, cæcis centenis et octingenta millibus, 4 Reg. 19, v. 35, quid non subversuros atque domituros credas, ubi omnes conjunctis copiis ac viribus cum Domino ad iudicandum venerint? Angelorum ministerio Filius hominis ad-

Vers. 27. — ALIQUI HIC STANTES, id est, quidam adstantium seu præsentium non morientur, donec videant regnum DEI, id est, donec videant meipsum oculis suis apparentem in eâ gloriâ et majestate, quâ in regno meo appariturus sum. Quod de die iudicii, et de Joanne evangelistâ, citra mortem superstitè, quidam olim intellexerunt. Sed ab ipso Joanne satis refutatur cap. 21, v. 25. Alii satis verisimiliter de gloriâ resurrectionis ejus, quæ usque ad ascensionem omnibus discipulis manifestata est. Sed quia illud, *aliqui*, paucorum discipulorum privilegium videtur iudicare, et statim illis verbis subiungunt tres evangelistæ transfigurationem ejus: hinc omnino verior est omnium penè veterum sententia, Orig., Chrysost.,

ducent finem mortalium rebus. Hi ignem exeyebant, quò innovati qui tunc fuerint reperti vivi, mortalem vitam cum immortalî commutent, et coalescant quiddid superest operum à mortalibus relictorum aut mortalium visibus servientium, exauranturque sordes quibus mundum illi contaminarunt; mortuos vitæ quot unquam fuerint homines recocabunt in vitam, simul omnes vivos et mortuos evocant ad iudicium, et in cæminum ignis proijcient quos ille non agnovit pro suis. Vide Matth. 13, 39, 40, et 24, 51. Angeli autem sancti vocantur, distinctionis causâ à spiritibus immundis, quòd munditiæ omnisque virtutis studiosi cultores sint, procul ab omni peccatorum immunditiâ, quæ se oblectant dæmones. Jam intelligendum hic relinquit evangelistâ à contrario: *Qui autem me confessus fuerit, etc., et Filius hominis confitebitur eum, etc., ad probationem alterius partis versûs 24: Qui perdidit animam suam propter me, salvam faciet eam.* Quem integrum versum Mattheus unâ generali sententiâ confirmat: *Reddet unicuique secundum opus ejus.* Nam Lucas, ut etiam Marcus, particulatim monstrat, quomodò eis quos pudet ipsius, reddet secundum opus ipsorum, quòd scilicet et ipsum pudebit illorum.

Vers. 27. — VERE, in Mattheo, *amen*. Ne discipulantes apud se discipuli longum esse diem illum novissimum quò promittat manifestationem gloriæ suæ et præmium laborum, imminenti verò esse pericula quæ suâ causâ velit subiri, animis deicerentur, pro-piore eos fiducia erigit, quòd scilicet futura gloriæ suæ specimen bene daturus sit. Ut ergo interim discipulos suos sustentat Dominus, confirmationem temporis intermedii illis proponit, ac si diceret: Ut certiores vos faciam gloriæ et regni ejus quòd me apud Patrem manet, orbi aliquando manifestans, cujus participes futuri vos cæterique imitatores mei sitis, illud prædico vobis, et habete pro certo.

HIC STANTES. Qui hic, adsum se presentes sunt, sederint licet fortassè. Memineris aduisse cum Apostolis urbem populi, Marci 8, v. 34.

NON CURABUNT MORTEM, non sentient mortem, non morientur: metaphora sumpta est, pro sacræ Scripturæ more, à calice, qui tanquam propinquet morturo, mortem continentem. Porrò quòd dicit non morientur, non ideo dicit quòd longum adhuc futurum esset id quòd promittit, demùm scilicet sub finem vitæ apostolorum; sed quòd nollet mox omnibus id in-

Hilar, Theophyl et Hieron., in hunc locum, quòd gloriâ transfigurationis quibusdam revelandum promittit; quam *regnum* vocat, quia regni sui futurierat imago seu significatio, ut August. in v. 9, c. 2 ad Galat. Unde Nazianzenus, orat. 51: Talis veniet, scilicet ad capessendum regnum suum, qualis in monte obiter monstratus est, divinitate carnem superante. His ergo verbis erigit discipulorum animos, de morte ejus contristatos, et gloriæ brevi futuræ promissâ manifestatione certè facti de eo quò dixerat, se venturum iudicem in gloriâ Patris, ut illâ spe erecti non vereretur tollere crucem suam, etc., prout hoc notat Hilar. initio cap. 17.